

VKTOR KRAVCSENKORÓL:

Viktor Kravcsenko 1905-ben született Jekatyerinoszlávban (ma: Dnyepropetrovszk, Ukrajna negyedik legnagyobb városa). Apja munkás, illegális forradalmár volt, tevékenységéért üldözték, többször megjárta a börtönt. Kravcsenko útja szinte nyílegyenes „szovjet” karrier: 1927-ben belép a komszomolba, a katonai szolgálat után 1929-ben a pártba.

Beiratkozik a harkovi műszaki főiskolára, miközben a párt megbízásából a környékbeli, éhségtől elcsigázott falvakban kell irányítania a termény betakarítást és beszolgáltatást, részt vennie a kuláklisztázásokban. A főiskola után mindjárt kinevezik a nyikopoli kombinát csővezetékgyártó üzeme élére. Kravcsenko közeli kapcsolatba kerül Szergo Ordzonikidze nehézipari népbiztossal (aki egy ideig Sztálin bizalmasa), kivételes képességei mellett ennek a kapcsolatnak is köszönheti gyors előmenetelét. Kemény, kitartó személyisége, megkérdőjelezhetetlen tisztessége is hozzásegíti ahhoz, hogy azon kevesek egyike lehet, akik közel másfél éven át tartó tortúrák, vallatások után (szabotázs és a népvagyon elherdálása ellene a koholt vád) képes tisztázni magát az ellene felhozott, konstruált ügyekben: kiszabadul az NKVD fogságából. Megszabadul a folyamatos kihallgatásokkal járó állandó nyomástól (éjjel folynak a kihallgatások, nappal ugyanúgy végzi nagy felelősséggel járó munkáját, mintha nem is állna vizsgálat alatt). 1942-ben, a háború tetőpontján nevezik ki az Oroszországi Népbiztosság Hadseregellátási Főigazgatósága vezetőjének, ahol végképp szembesül az általános terrorra épülő rezsim működési mechanizmusával. 1943 júniusában az küldik Egyesült Államokba, a szovjet fegyverszállítási- és vásárlási bizottság tagjaként. 1944 áprilisában elhagyja a szovjet missziót, és „az amerikai közvélemény védelmére” bízza magát.

Ezt az élettörténetet írja meg Kravcsenko az *Én a szabadságot választottam* című könyvben.

Kravcsenko hét hónap alatt egy több mint ezer oldalas, orosz nyelvű kéziratcsomagot készít el rejtett New York-i lakhelyén. Ezt a hatalmas kéziratot szerkeszti aztán egybe Eugene Lyons orosz származású újságíró 28 fejezetből álló, sodró lendületű könyvvé, azonnal angol nyelven. A könyvnek tehát végleges formájú, orosz nyelvű kézírata nincs. Külön történelmi paradoxon, hogy orosz nyelven teljes egészében a mű soha nem is jelent meg, sem az orosz emigráció kiadónál, sem a szovjet korszak „szamizdat” formáiban nem terjedt, sem a rendszerváltás óta nem vállalkozott rá orosz kiadó. Orosz származású, jómódú támogatója, Elizabeth Reynolds Hapgood (Sztanyiszlavszkij angol fordítója), óriási munkával mondatról mondatra lefordítja neki szóban az egész könyvet. Így jelenik meg az autorizált angol változat 1946-ban a Charles Scribner’s Sons New York-i kiadónál, és pillanatok alatt óriási világsiker, több kiadást, hatalmas eladott példányszámokat ér el. London után 1947-ben Párizsban is megjelenik franciául, félmillió kötetet vásárolnak belőle. A francia baloldal orgánuma, a pro-kommunista és szovjetbarát *Les Lettres françaises* c. folyóiratban Louis Aragon megbízásából Pierre Daix közlétes egy cikket, amiben azzal vádolja meg a szerzőt, hogy a könyv az FBI közreműködésével készült, propagandacélokra, a tények sokaságát meghamisították, a Szovjetunióban nincsenek lágerek, a kivégzések, letartóztatások jogosak stb. Kravcsenko bepereli a lapot, és 1948-ban hatalmas érdeklődés mellett megkezdődik a per.

A francia lap és a mögötte álló nagytekintélyű értelmiségiek és a koalíció egyik tagját alkotó Francia Kommunista Párt (Maurice Thorez miniszterelnök-helyettessel az élén) – szovjet támogatással – nagy erőket vonultat fel: „az egész francia elit, mondjuk, 90 százaléka azoknak, akik számítottak, Kravcsenko ellen tanúskodott, mert a koncentrációs táborokról beszélt és írt” – emlékezik vissza a Kravcsenko-perre Fejtő Ferenc. A per alapján, ahol az orosz emigráció révén Kravcsenko is erős tanúkat idéz be, a francia bíróság végül elismerte, hogy Kravcsenko könyve valós tényeken alapul, a francia lapot elmarasztalta, igaz, a Kravcsenko által követelt kártérítést nem ítélte meg, a morális győzelem azonban az övé lett.

Az „évszázad pereként” is emlegetett történetet Kravcsenko Én az igazságot választottam c. könyvben írta meg.

Kravcsenko életének utolsó évei egyre zavarosabbak, a történet e szakasza az ellentmondásos információk alapján nehezen rekonstruálható. Egyes adatok szerint bolíviai és perui ezüstműveletbe fektette a pénzét (ő maga mondta sokszor állítólag, hogy „megmutatja ezeknek az amerikaiaknak, hogy kell pénzt csinálni”), más adatok szerint mezőgazdasági kommunákat szervezett szegény dél-amerikai parasztcsaládoknak, emiatt fogyott el a pénze.

Kravcsenko életrajzírója, Gary Woodward Kern (The Kravchenko Case: One Man's War Against Stalin, 2007) feltételezése szerint a KGB tevőleges szerepet játszott mind Kravcsenko anyagi tönkretételében, mind pedig halálában: 1966. február 25-én holtan találták egy New York-i szállodában. Hogy fegyverrel elkövetett öngyilkosság volt-e, vagy merénylet, nem tudni. Harmadik (pontosabban legelső) fia, Anatolij, aki egy korai, elhamarkodott házasságából született Zinaida nevű feleségétől, sok hányattatás után ugyancsak Amerikába került, s tragikus módon, éppen aznap hunyt el szívroham következtében, amikor az amerikai állampolgárságot megkapta. Felesége, Zinaida, Kravcsenko ellen tanúskodott a párizsi perben. Kravcsenko második felesége, aki a könyvben Irina néven szerepel, nem vállalta a tanúskodást ellene, ezért letartóztatták és kényszermunkára ítélték. Ezek a szálak is szerves részei a történetnek abban az értelemben, hogy Kravcsenko tisztában volt vele: ha elhagyja a Szovjetuniót, az otthon maradókat bajba sodorja.

Döntését mindvégig azzal indokolta: nem saját érdekéből, nem a jobb és könnyebb élet vágya miatt disszidál, hanem a “köz” érdekében, azért, hogy tudathassa az igazságot a világgal a szovjetrendszerrel. Ha lett volna módja arra, hogy ezt a Szovjetunió belső tege meg, nem hagyta volna el az országot.

Ezt írja a könyv utószavában:

„Könyvem Oroszország népének ajánlom, akik közé magam is tartozom. Azokra a milliókra emlékezem vele, akik a szovjet abszolútizmus elleni harcban pusztultak el, arra a sokmillió ártatlan emberre, akik ma is a Kreml megszámlálhatatlan börtönében és kényszermunkatáborában sorvadnak, arra a milliónyi honfitársamra, akik szeretett hazám védelmében estek el, az orosz nép jobb jövőjéről álmodva. Azoknak a haladó gondolkodású és társadalmi igazságra törekvő embereknek ajánlom könyvem világszerte, akik támogatják a szabad, demokratikus Oroszország megteremtéséért vívott harcot. Szabad és demokratikus Oroszország nélkül sosem valósulhat meg a tartós béke a földön.

Viktor Kravcsenko, New York, 1946. február 11.